

ŚWIADEK KORONNY W POLSKIM PROCESIE KARNYM

**Ocena instytucji z perspektywy
sędziego i adwokata**

Jacek Potulski, Marek Skwarcow

Wolters Kluwer

ŚWIADEK KORONNY W POLSKIM PROCESIE KARNYM

**Ocena instytucji z perspektywy
sędziego i adwokata**

Jacek Potulski, Marek Skwarcow

Wolters Kluwer

WARSZAWA 2024

SERIA **MONOGRAFIE**

Publikacja została dofinansowana
przez Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego

Stan prawny na 1 sierpnia 2024 r.

Recenzent
Prof. dr hab. Ryszard A. Stefański

Wydawca
Dagna Kordyasz

Redaktor prowadzący
Joanna Tchorek

Opracowanie redakcyjne
Joanna Ośka

Projekt okładek serii
Wojtek Janikowski, Przemek Dębowski

Poszczególne rozdziały napisali:

Jacek Potulski – rozdz. I pkt 2; rozdz. IV pkt 4; rozdz. VI

Marek Skwarcow – rozdz. I pkt 1, 3–5; rozdz. II, III, IV pkt 1–3; rozdz. V

Jacek Potulski, Marek Skwarcow – rozdz. VII

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2024

ISBN 978-83-8358-877-3

ISSN 1897-4392

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.
Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. +48 728 313 462
e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIIS TREŚCI

Wykaz skrótów	9
---------------------	---

Wstęp	11
-------------	----

Rozdział I

Warunki formalnoprawne regulujące udział świadka

koronnego w postępowaniu karnym	15
1. Definicja świadka koronnego	15
2. Materialnoprawne aspekty definicji świadka koronnego...	21
3. Status prawny świadka koronnego	27
4. Zeznania świadka koronnego jako dowód w procesie karnym	40
5. Warunki formalnoprawne dopuszczenia podejrzanego do występowania w charakterze świadka koronnego.....	42
5.1. Etap postępowania	46
5.2. Ustawowe wymogi co do treści złożonych wyjaśnień kandydata na świadka koronnego	49
5.3. Zobowiązanie kandydata na świadka koronnego do złożenia zeznań przed sądem	53
5.4. Obowiązek ujawnienia majątku	57
5.5. Obowiązek zwrotu korzyści majątkowej	59

Rozdział II

Przebieg postępowania w przedmiocie nadania

podejrzanemu statusu świadka koronnego.....	63
1. Niejawny charakter postępowania.....	63
2. Wniosek prokuratora	66

3. Postępowanie przed sądem okręgowym	67
4. Zaskarżalność rozstrzygnięcia sądu okręgowego	80
4.1. Wydanie decyzji odmownej	82
4.2. Skutki prawne decyzji odmownej	85
5. Skutki prawne nadania statusu świadka koronnego	94

Rozdział III

Przesłuchanie świadka koronnego w postępowaniu

sądowym i wartość dowodowa jego zeznań	97
1. Problematyka tożsamości osoby sędziego orzekającego w przedmiocie dopuszczenia dowodu z zeznań świadka koronnego i orzekającego w sprawie, w której świadek składa zeznania	97
2. Przesłuchanie świadka koronnego w postępowaniu sądowym	100
2.1. Uwagi wprowadzające	100
2.2. Wyłączenie stosowania wobec świadka koronnego uprawnienia do odmowy składania zeznań	102
2.3. Wyłączenie jawności rozprawy	105
2.4. Przebieg przesłuchania świadka koronnego	110
3. Wartość dowodowa zeznań świadka koronnego	115
4. Ujawnienie się negatywnej przesłanki nadania statusu świadka koronnego w postępowaniu sądowym	133

Rozdział IV

Zawieszenie, podjęcie, umorzenie oraz wznowienie

postępowania karnego wobec świadka koronnego	141
1. Odrębność instytucji zawieszenia postępowania wobec świadka koronnego w stosunku do regulacji przewidzianej w art. 22 k.p.k.	141
1.1. Właściwość organu, przesłanka i zakres czynności procesowych związanych z zawieszeniem postępowania wobec świadka koronnego	144
1.2. Czas trwania zawieszenia postępowania	146
2. Podjęcie zawieszonego postępowania	149
2.1. <i>Ratio legis</i> unormowania	149

2.2. Termin wydania postanowienia o podjęciu postępowania	149
2.3. Obligatoryjne przesłanki podjęcia postępowania	152
2.4. Fakultatywne przesłanki podjęcia postępowania	158
2.5. Zaskarżalność rozstrzygnięcia i status procesowy osoby, wobec której wydano postanowienie o podjęciu postępowania	160
3. Umożnienie postępowania karnego wobec świadka koronnego	167
3.1. Zakres niekaralności świadka koronnego	167
3.2. Termin wydania i kwestia zaskarżalności decyzji o umorzeniu postępowania	169
4. Wznowienie postępowania	171

Rozdział V

Świadek korony w świetle norm Konstytucji RP

i Europejskiej Konwencji Praw Człowieka	173
1. Świadek koronny a zasady konstytucyjne	173
1.1. Świadek koronny a zasada proporcjonalności	174
1.2. Świadek koronny a zasada równości wobec prawa	180
1.3. Świadek koronny a zasada prawa do obrony	183
1.4. Świadek koronny a zasada prawa do sądu	190
2. Świadek koronny a standard rzetelnego procesu karnego ...	195

Rozdział VI

Materialnoprawny charakter instytucji świadka koronnego ...	211
1. „Duży świadek koronny”	211
1.1. Uwagi ogólne	211
1.2. Ograniczenie karalności świadka koronnego	212
2. „Mały świadek koronny”	213
2.1. Uwagi ogólne	213
2.2. Sprawca współdziałający	218
2.3. Ujawnienie informacji	220
2.4. Istotność informacji	222
2.5. Specyfika art. 60 § 4 k.k.	224

2.6. Złagodzenie wymiaru kary dla małego świadka koronnego	227
2.7. Podsumowanie.....	230

Rozdział VII

Podsumowanie	233
---------------------------	-----

Marek Skwarcow	233
----------------------	-----

Jacek Potulski.....	241
---------------------	-----

Bibliografia	245
---------------------------	-----

Wykaz orzeczeń	253
-----------------------------	-----

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty prawne

EKPC	– Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4.11.1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. z 1993 r. poz. 284 ze zm.)
k.k.	– ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2024 r. poz. 17 ze zm.)
k.p.c.	– ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2023 r. poz. 1550 ze zm.)
k.p.k.	– ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2024 r. poz. 37 ze zm.)
k.r.o.	– ustawa z 25.02.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2023 r. poz. 2809)
Konstytucja RP	– Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. poz. 483 ze sprost. i zm.)
nowela lipcowa z 2006 r.	– ustawa z 22.07.2006 r. o zmianie ustawy o świadku koronnym oraz ustawy o ochronie informacji niejawnych (Dz.U. Nr 149, poz. 1078)
regul. prok.	– rozporządzenia z 7.04.2016 r. – Regulamin wewnętrznego urzędowania jednostek organizacyjnych prokuratury (Dz.U. z 2023 r. poz. 1115 ze zm.)
u.o.i.n.	– ustawa z 5.08.2010 r. o ochronie informacji niejawnych (Dz.U. z 2024 r. poz. 632 ze zm.)
u.p.	– ustawa z 6.04.1990 r. o Policji (Dz.U. z 2024 r. poz. 145 ze zm.)
u.ś.k.	– ustawa z 25.06.1997 r. o świadku koronnym (Dz.U. z 2016 r. poz. 1197)

Czasopisma i publikatory

AUW	– Acta Universitatis Wratislaviensis
CzPKiNP	– Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych
F.Iur	– Forum Iuridicum
GS	– Gazeta Sądowa
GSP-PO	– Gdańskie Studia Prawnicze – Przegląd Orzecznictwa
KKSSiP	– Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury
KZS	– Krakowskie Zeszyty Sądowe
MoP	– Monitor Prawniczy
N.Pr.	– Nowe Prawo
NKPK	– Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego
OSA	– Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
OSNwSK	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych
OSPika	– Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
Pal.	– Palestra
PBW	– Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego
PiP	– Państwo i Prawo
PPiA	– Przegląd Prawa i Administracji
Probl. Krym.	– Problemy Kryminalistyki
Prok.	– Prokurator
Prok. i Pr.	– Prokuratura i Prawo
Przeg. Pol.	– Przegląd Policyjny
PS	– Przegląd Sądowy
WPP	– Wojskowy Przegląd Prawniczy

Inne skróty

ETPCz	– Europejski Trybunał Praw Człowieka
SA	– Sąd Apelacyjny
SN	– Sąd Najwyższy
TK	– Trybunał Konstytucyjny

WSTĘP

Oddajemy w ręce Czytelników owoc wielu miesięcy wspólnej pracy oraz lat doświadczeń. Przedstawiamy temat instytucji świadka koronnego z perspektywy sędziego i adwokata w sprawach karnych oraz z perspektywy osób uczących prawa karnego materialnego i procesowego zarówno na poziomie wykładów na kierunku prawo, administracja, kryminologia, jak i na aplikacji adwokackiej, a także w Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury.

Inspiracją naszej pracy była rocznica 25 lat wejścia w życie ustawy z 25.06.1997 r. o świadku koronnym¹ oraz wejścia w życie wtedy nowego Kodeksu karnego. Nastąpiło to w dniu 1.09.1998 r. Polska była wtedy niezamożnym krajem, który chcąc odnaleźć się w Europie, walczył z wszechmocną przestępczością zorganizowaną, korupcją czy nepotyzmem. Z naszej perspektywy był to okres studiów czy zupełnych początków pracy zawodowej – innymi słowy – odkąd jesteśmy karnistami, instytucja świadka koronnego czy to w formie wskazanej ustawy, czy kodeksowej „sześćdziesiątki” jest naszą codziennością. Postanowiliśmy się więc przyjrzeć, jak ważną postacią w procesie karnym jest świadek koronny? Jak wiele dzięki niemu zyskujemy i co tracimy? Zastanowiliśmy się nad procedurą, konsekwencjami ustanawiania świadka koronnego, sposobami weryfikacji jego depozycji czy konsekwencjami zmiany zdania przez zainteresowanego. Wprowadziliśmy wreszcie pewne postulaty *de lege ferenda*, które wynikają z doświadczenia setek, jeśli nie tysięcy prowadzonych z różnej strony stołu sędziowskiego spraw.

¹ Dz.U. z 2016 r. poz. 1197.

Przygotowując się do monografii, Marek Skwarcow przeanalizował wszystkie sprawy z wykorzystaniem świadka koronnego we właściwości Sądu Okręgowego w Gdańsku.

W toku pracy przeszliśmy od aspektów procesowych, poprzez prawnomiędzynarodowe, kończąc na regulacjach *stricte* materialnoprawnych i związanych z praktyką kodeksowej instytucji małego świadka koronnego w rozumieniu art. 60 § 3 i 4 k.k. W rozdziale I opracowania omówiono warunki formalnoprawne regulujące udział świadka koronnego w postępowaniu karnym – czyli w praktyce kwestie przede wszystkim definicyjne. Rozdział II to przedstawienie przebiegu postępowania w przedmiocie nadania podejrzanemu statusu świadka koronnego. W bardzo praktycznym rozdziale III omówiono przesłuchanie świadka koronnego w postępowaniu sądowym i wartość dowodową jego zeznań. W rozdziale IV przedstawiliśmy zawieszenie, podjęcie, umorzenie oraz wznowienie postępowania karnego wobec świadka koronnego. Świadek koronny w świetle norm Konstytucji RP i Europejskiej Konwencji Praw Człowieka został omówiony w rozdziale V. W rozdziale VI przedstawiony został materialnoprawny charakter instytucji świadka koronnego – ze szczególnymi konsekwencjami stosowania instytucji „małego świadka koronnego”. Rozdział VII jest podsumowaniem – omówiliśmy tutaj nasze nadzieje na zmianę wadliwych czy problematycznych instytucji. Rozdziały II–III, V oraz istotne części rozdziałów I i IV były efektem pracy Marka Skwarcowa. Za pozostałą część opracowania, czyli rozdział I pkt 2, rozdział IV pkt 4 oraz rozdział VI odpowiada Jacek Potulski. Podsumowanie i wstęp są naszym wspólnym dorobkiem.

Wierzymy mocno, że nasze doświadczenie z sali sądowej, a także akademickie, pozwoli uczynić monografię praktyczną i jasną w odbiorze. Kierujemy nasz przekaz przede wszystkim do sędziów, prokuratorów, adwokatów, radców prawnych, ale także do środowiska akademickiego oraz, co dla nas jest chyba najważniejsze, do osób, które tak jak my 25 lat temu zaczynają przygodę z prawem karnym – aplikantów zawodów prawniczych i studentów.

Chcieliśmy też serdecznie podziękować władzom Uniwersytetu Gdańskiego oraz Wydziału Prawa i Administracji UG za wsparcie finansowe w wydaniu naszej już kolejnej wspólnej monografii.

Marek Skwarcow uprzejmie dziękuje Pani starszej inspektor Sądu Okręgowego w Gdańsku mgr Agnieszce Malczewskiej za okazaną pomoc i niezwykle cenne uwagi redakcyjne.

Rozdział I

WARUNKI FORMALNOPRAWNE REGULUJĄCE UDZIAŁ ŚWIADKA KORONNEGO W POSTĘPOWANIU KARNYM

1. Definicja świadka koronnego

Według słownika języka polskiego „świadek koronny” to świadek główny, najważniejszy¹. W języku prawniczym termin ten natomiast odpowiada angielskiemu pojęciu *to turne Kings / Quenns evidence*. Pojęcie to odnosi się wyłącznie do świadków, którzy współpracują z oskarżycielem (świadkowie oskarżenia), będąc jednocześnie podejrzanymi bądź oskarżonymi w danej sprawie. Za pomoc w ujęciu i skazaniu innych współsprawców sądy angielskie obiecują takim świadkom ułaskawienie². Początków instytucji świadka koronnego należy szukać w instytucji *approvement*, która jeszcze w XVIII wieku stanowiła część systemu *common law*, gdzie również występował sprawca – *approver* – gotowy do przyznania się i do wydania innych współsprawców. Nazwa tej instytucji bierze się stąd, że oskarżony musiał udowodnić prawdziwość swojego oskarżenia przeciwko pomówionym współnikom zbrodni. Drugi człon nazwy – *Kings approver (probator regis)* odzwierciedlał natomiast

¹ W. Szymczak (red.), *Słownik języka polskiego*, t. 1, Warszawa 1978, s. 1016.

² E. Kowalewska, *Wybrane problemy instytucji świadka koronnego ze szczególnym uwzględnieniem regulacji niemieckich*, Prz.Pol. 1997/3, s. 19.

okoliczność, że ujawniając pozostałych współsprawców przestępstwa, oskarżony działał w imieniu króla i przez niego też był utrzymywany. Uzyskanie przez niego ułaskawienia zależało od skazania osób, które on oskarżył. W przypadku uniewinnienia takich osób *approver* był skazany na karę śmierci³.

Próbując budować definicję świadka koronnego, trzeba pamiętać, że nie istnieje jednolity model funkcjonowania tego uczestnika procesu karnego, gdyż w różnych ustawodawstwach – państw Europy kontynentalnej, Wielkiej Brytanii czy Stanów Zjednoczonych⁴ – przyjmuje on odmienną postać, której determinantą musi być w szczególności odrębność poszczególnych systemów prawa. Trudno więc wypracować jedną, spójną i uniwersalną definicję, nie narażając się na zarzut, że będzie ona niepełna, czyli nie będzie zawierała wszystkich istotnych konstytutywnych elementów, które są charakterystyczne dla poszczególnych modeli i dla pewnego całościowego spojrzenia na świadka koronnego. Mając na uwadze te ograniczenia, na potrzeby opracowania trzeba jednak podjąć próbę określenia pewnych generalnych cech charakterystycznych dla tej instytucji ścigania przestępczości. S. Waltoś w ramach dyskusji nad wprowadzeniem do polskiego systemu prawa świadka koronnego wskazał, że jest nim sprawca, który przyjął propozycję w zakresie ścigania (co do wyłączenia odpowiedzialności karnej) i ukarania za popełniony przez niego czyn przestępczy (co do wyłączenia lub ograniczenia prawnokarnych konsekwencji popełnionego czynu), poczynioną mu przez organy ścigania w zamian za ujawnienie jego wiedzy o pozostałych uczestnikach przestępstwa i ich udziale w przestępstwie⁵. Zdaniem natomiast A. Gaberle świadkiem koronnym jest:

³ E. Kowalewska, *Wybrane problemy...*, s. 19; J. Paśkiewicz, *Angielski rodowód instytucji świadka koronnego*, PiP 2003/11, s. 90–91; A. Lach, *Instytucja świadka koronnego w prawie angielskim z uwzględnieniem rozwiązań polskich*, Przeg. Pol. 2002/1, s. 83–84.

⁴ S. Owczarski, „Świadek koronny” – uwagi krytyczne, PS 1993/11–12, s. 95 i n.; T. Tomaszewski, *Świadek koronny w świetle rozwiązań amerykańskich*, PiP 1995/10–11, s. 106 i n.

⁵ S. Waltoś, *Świadek koronny – obrzeża odpowiedzialności karnej*, PiP 1993/1, s. 13–14.

- 1) w znaczeniu procesowym podejrzany dopuszczony do składania zeznań w charakterze świadka, na zasadach i w trybie określonym ustawą z 25.06.1997 r. o świadku koronnym⁶;
- 2) w znaczeniu materialnym w szczególności:
 - a) sprawca współpracujący z innymi osobami przy popełnieniu przestępstwa, który ujawnia wobec organu powołanego do ścigania przestępstw informacje dotyczące osób uczestniczących w tym przestępstwie oraz istotne okoliczności jego popełnienia; sąd stosuje wówczas nadzwyczajne złagodzenie kary lub warunkowo zawiesza jej wykonanie (art. 60 § 3 k.k.);
 - b) sprawca, który ujawnił przed organem ścigania nieznanne mu dotąd istotne okoliczności przestępstwa zagrożonego karą powyżej 5 lat pozbawienia wolności, sąd na wniosek prokuratora może wówczas zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary (art. 60 § 4 k.k.)⁷.

Syntetyczną definicję świadka koronnego przedstawił również K. Zgryzek, zdaniem którego ze świadkiem koronnym mamy do czynienia wówczas, gdy państwo czyni sprawcy obietnice w zakresie ścigania lub ukarania za popełniony przez niego czyn w zamian za wyjawianie tego, co wie o przestępstwach innych osób. Instytucja ta stwarza możliwość przełamania zмовы pomiędzy sprawcami przestępstw. Daje ona również prokuratorowi możliwość zrezygnowania w całości lub w części z oskarżenia takiej osoby i powołania jej w charakterze świadka⁸.

Na tle obowiązujących zagranicznych regulacji prawnych J. Grajewski wskazał zaś na pewne elementy składowe, charakterystyczne dla instytucji świadka koronnego, do których należą:

- 1) przedmiotowo ograniczony zakres – do niektórych ściśle określonych rodzajów groźnej przestępczości (na przykład produkcja

⁶ Dz.U. z 2016 r. poz. 11.

⁷ A. Gaberle, *Leksykon polskiej procedury karnej*, Gdańsk 2004, s. 294; E. Smoktunowicz (red.), *Wielka encyklopedia prawa*, Białystok–Warszawa 2000, s. 1014.

⁸ K. Zgryzek [w:] R. Koper, K. Marszał, J. Zagrodnik, K. Zgryzek, *Proces karny*, red. J. Zagrodnik, Warszawa 2019, s. 396.

- i obrót narkotykami, terroryzm, przestępstwa grup zorganizowanych),
- 2) podmiotowo ograniczony zakres:
 - odpowiednia proporcja czynu świadka koronnego do czynów sprawców, których działalność ujawnia,
 - własna inicjatywa sprawcy w przekazaniu znanych mu faktów i istotne przyczynienie się do wykrycia czynu i jego sprawców,
 - przeszkodzenie lub zapobieżenie skutkom przestępczych porozumień,
 - 3) wachlarz prawnokarnych i procesowych konsekwencji w stosunku do sprawcy – świadka koronnego:
 - zakaz stosowania tymczasowego aresztowania,
 - zaniechanie ścigania karnego,
 - odstąpienie od wymierzenia kary (darowanie kary),
 - nadzwyczajne złagodzenie kary,
 - 4) wprowadzenie instytucji świadka koronnego do ustawodawstwa poprzez ustawy dodatkowe, często na okres ograniczony i z pominięciem usytuowania tej instytucji na stałe w kodeksie karnym i Kodeksie postępowania karnego⁹.

Zdaniem natomiast A. Lacha, analiza wypowiedzi przedstawicieli doktryny i regulacji prawnych w poszczególnych państwach pozwala na wyróżnienie czterech cech charakterystycznych dla instytucji świadka koronnego.

Pierwszą cechą jest wcześniejsze zaangażowanie w działalność przestępczą, mogące przynieść skutek w postaci pociągnięcia do odpowiedzialności karnej, czego brak w przypadku większości świadków.

Druga cecha to dostarczenie organom ścigania informacji o popełnionych przez siebie i inne osoby przestępstwach, mające przynajmniej w części postać samooskarżenia. Najczęściej chodzi tu o poważne przestępstwa. Ta cecha odróżnia świadka koronnego od typowego zawiadmiającego o popełnieniu przestępstwa.

⁹ J. Grajewski, *Instytucja świadka koronnego w procesie karnym*, WPP 1994/3–4, s. 16.

Trzecią cechą jest uzyskanie przez świadka korzyści, zwykle w postaci swego rodzaju immunitetu wyłączającego karalność świadka za przestępstwa, których dotyczyły przekazane informacje. Cecha ta odróżnia świadka koronnego od oskarżonego korzystającego z klasycznego złagodzenia kary dla przestępcy współpracującego z wymiarem sprawiedliwości czy też po prostu przyznającego się do winy.

Czwartą cechę stanowi zobowiązanie się do wystąpienia w charakterze źródła dowodowego w procesie karnym przeciwko osobom, o których przestępczej działalności świadek poinformował organy ścigania, przy czym tożsamość świadka ma być znana pozostałym uczestnikom postępowania. Ta cecha odróżnia świadka koronnego od tajnego informatora policji, który również przekazuje informacje organom ścigania, jednak jego tożsamość nie jest ujawniana¹⁰.

Kontynuując ten ostatni wątek, narzędziem prawnym pozwalającym policji podejmować współpracę z osobami niebędącymi jej funkcjonariuszami jest przepis art. 22 ust. 1 u.p., zgodnie z którym Policja przy wykonywaniu swych zadań może korzystać z pomocy osób niebędących policjantami. Zabronione jest ujawnianie danych o osobie udzielającej pomocy Policji, w zakresie czynności operacyjno-rozpoznawczych. Osoba taka nazywana jest w doktrynie: poufnym osobowym źródłem informacji, informatorem, informatorem konfidencjonalnym, tajnym współpracownikiem, czy wreszcie tajnym agentem policji¹¹. Wykorzystanie osób niebędących policjantami w ramach czynności operacyjno-rozpoznawczych jest najczęściej ukierunkowane na infiltrację środowiska przestępczego, którego głównym celem jest zdobycie wiedzy o przestępstwie, jego sprawcach i źródłach dowodowych¹². W literaturze wyróżnia się następujące kategorie osób współpracujących z policją: osoby informujące, współpracujące okazjonalnie, na ogół anonimowo, informa-

¹⁰ A. Lach, *Świadek koronny jako źródło dowodów* [w:] *System prawa karnego. Dowody*, t. 8, cz. 4, red. P. Hofmański, Warszawa 2019, s. 4856.

¹¹ A. Bulsiewicz, *Rola osoby zaufanej w czynnościach operacyjno – rozpoznawczych i procesie karnym*, *Przeg.Pol.* 1992/2–3, s. 28 i n., S. Waltoś, *Tajny agent policji (na odczytach odpowiedzialności karnej)*, *PiP* 1993/11–12, s. 23.

¹² K. Horosiewicz, *Współpraca policjantów z osobowymi źródłami informacji*, Warszawa 2015, s. 73.

torzy pozyskani do współpracy przez funkcjonariuszy lub udzielający informacji z własnej inicjatywy, współpracownicy pozyskani celowo do zdobywania określonych informacji i realizacji zadań operacyjnych po wcześniejszym uzgodnieniu warunków współpracy, agenci pozyskani do współpracy ze względu na predyspozycję do wykonywania zadań operacyjnych, dyspozycyjni, realizujący zadania bardziej złożone¹³. Zarówno tajny agent policji, jak i osoba zaufana wielokrotnie przekazują informacje dotyczące działalności przestępczej oraz jej zwalczania, stąd ich pozyskanie do współpracy ma tak istotne znaczenie dla służb i dlatego właśnie chroniąc ich, zapewnia się im anonimowość. Cechą działania tajnego współpracownika – w przeciwieństwie do instytucji świadka koronnego – jest więc to, że podjęta współpraca co do zasady tworzy się na pewien okres i tylko wyjątkowo ma charakter jednorazowy. Dodatkowo, osoby te nie powinny być sprawcą przestępstwa, co w przypadku świadka koronnego jest jego immanentną cechą. Rację ma zatem E. Kowalewska-Borys, twierdząc, że zapewnienie tajnego i poufnego potraktowania przez policję przekazanych informacji może nastąpić tylko wtedy, gdy nie „wisi” nad przekazującym informacje jego własny proces karny. Zgodnie bowiem z zasadą legalizmu i kompatybilnie do odnośnych unormowań ustawy o Policji, prokuratura byłaby zmuszona do wszczęcia postępowania przeciwko takiemu tajnemu agentowi policji lub osobie zaufanej¹⁴. Ta właściwość nie występuje natomiast u świadka koronnego, skoro jako sprawca przestępstwa ma za cenę złożenia zeznań zostać uwolniony od odpowiedzialności karnej. Istotne jest również to, że osoby współpracujące z policją w odróżnieniu do świadka koronnego nie muszą zeznawać w toku postępowania, w tym także przed sądem, bo jak wskazano uprzednio, chroni się ich „tajność”, a w przypadku świadka koronnego obowiązek złożenia zeznań jest niezbędnym elementem podjętej współpracy i warunkiem późniejszej jego niekaralności.

¹³ E. Gruza [w:] E. Gruza, M. Goc, J. Moszczyński, *Kryminalistyka, czyli rzecz o metodach śledczych*, Warszawa 2008, s. 68; B. Guziński [w:] *Ustawa o Policji, Komentarz*, red. K. Chałubińska-Jentkiewicz, J. Kurek, Warszawa 2021, s. 350.

¹⁴ E. Kowalewska-Borys, *Świadek koronny w ujęciu dogmatycznym*, Kraków 2004, s. 94.

Sumując powyższe uwagi, można uznać, że w ujęciu modelowym świadkiem koronnym jest współuczestnik czynu zabronionego, który w zamian za złożenie depozycji (wyjaśnień lub zeznań) obciążających jego i inne osoby zostaje uwolniony od odpowiedzialności karnej. Zwykle ma to miejsce na podstawie decyzji oskarżyciela publicznego o rezygnacji ze ścigania świadka koronnego lub sądu o zakończeniu postępowania wobec niego czy też przyznaniu danej osobie statusu świadka koronnego¹⁵. W polskim systemie prawa powyższa definicja znajduje egzemplifikację w treści przepisu art. 2 u.s.k. zawierającego definicję legalną, statuującego, że świadkiem koronnym jest podejrzany, który został dopuszczony do składania zeznań w charakterze świadka, na zasadach i w trybie określonym ustawą.

Rodzimy ustawodawca nie zdecydował się (o czym będzie mowa w dalszej części opracowania, przy okazji omawiania zgodności regulacji z zasadami konstytucyjnymi), wprowadzając instytucję świadka koronnego – tak jak to jest na przykład unormowane w prawie niemieckim – na postulowane w doktrynie ustanowienie zasady proporcjonalności, zgodnie z którą dopuszczenie tego dowodu nie byłoby możliwe, gdy waga popełnionego przestępstwa jest większa od wagi przestępstwa, które zostaje ujawnione przy pomocy zeznań świadka koronnego¹⁶.

2. Materialnoprawne aspekty definicji świadka koronnego

Artykuł 1 u.s.k. przewiduje, iż: 1) przepisy ustawy stosuje się w sprawach o przestępstwo lub przestępstwo skarbowe popełnione w zorganizowanej grupie albo związku mających na celu popełnienie przestępstwa lub przestępstwa skarbowego; 2) przepisy ustawy stosuje się także w sprawach o przestępstwa określone w: a) art. 228 § 1 i 3–6, art. 229 § 1 i 3–5, art. 230 § 1, art. 230a § 1, art. 231 § 1 i 2, art. 250a § 1 i 2, art. 258 oraz

¹⁵ A. Lach, *Świadek koronny jako...*, s. 4857.

¹⁶ E. Kowalewska, *Wybrane problemy instytucji świadka koronnego ze szczególnym uwzględnieniem regulacji niemieckich*, *Przeg. Pol.* 1997/3, s. 36.

art. 296a § 1, 2 i 4 k.k.; b) art. 46 ust. 1, 2 i 4, art. 47 oraz art. 48 ust. 1 i 2 ustawy z 25.06.2010 r. o sporcie (Dz.U. z 2023 r. poz. 2048).

Artykuł 1 u.s.k. nie jest precyzyjny. W szczególności budzi wątpliwości sformułowanie „w sprawach o przestępstwo lub przestępstwo skarbowe popełnione w zorganizowanej grupie...”. Odwołanie się do literalnej treści wskazanego przepisu pozwalałoby na przyjęcie, iż każde złożenie wyjaśnień czy później zeznań odnoszących się do czynów popełnionych w zorganizowanej grupie lub związku czy innych, wskazanych w ust. 2, powoduje możliwość uznania danej osoby za świadka koronnego. Teza taka jest w sposób oczywisty błędna, gdyż późniejsza treść ustawy o świadku koronnym każe przyjąć, iż status świadka koronnego dotyczyć będzie wyłącznie osób działających w przestępczości zorganizowanej współdziałających w popełnieniu któregoś z katalogowych przestępstw. Chodzi więc tutaj o uwolnienie z odpowiedzialności za katalogowe przestępstwo popełnione przez świadka koronnego. Jak wskazuje M. Gabriel-Węglowski „chodzi o sytuację, gdy świadek koronny musiał współdziałać w co najmniej jednym z tych przestępstw”¹⁷. Z perspektywy celowościowej o zakresie, do którego odnosi się wyłączenie odpowiedzialności świadka koronnego, wypowiada się B. Kurzępa, który przyjmuje, iż „Nie wydaje się zatem celowe, przynajmniej w obecnych polskich realiach, aby świadkiem koronnym były również osoby, które nie działały w strukturach przestępczych, o których mowa jest w art. 258 k.k. Dla tej kategorii przestępców wystarczające byłoby takie przemodelowanie instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary lub odstąpienia od jej wymierzania, aby prokurator już w fazie postępowania przygotowawczego miał możliwość wystąpienia do sądu z wnioskiem o zagwarantowanie podejrzanemu ich zastosowania po wniesieniu aktu oskarżenia, jeśli zdecyduje się on na ujawnienie informacji dotyczących innych osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa oraz istotnych okoliczności jego popełnienia”¹⁸. Podobne stanowisko znajduje oparcie również orzecznictwie – Sąd Apelacyjny w Katowicach w wyroku z 12.12.2004 r. uznał, iż „Sytuacja świadka koronnego może

¹⁷ M. Gabriel-Węglowski [w:] *Ustawa o świadku koronnym. Komentarz. Zarys instytucji w Europie*, Warszawa 2011, komentarz do art. 1.

¹⁸ B. Kurzępa, *Świadek koronny – co dalej z ustawą?*, Prok. i Pr. 2006/5, s. 85.

mieć zastosowanie jedynie w odniesieniu do przestępstw wymienionych w art. 1 ustawy z dnia 25 czerwca 1997 roku o świadku koronnym. Katalog spraw, w których dopuszczalne jest stosowanie tej instytucji, jest więc zamknięty i nie jest możliwe wszczynanie procedury przewidującej nadanie (statusu – KZS) świadka koronnego w sytuacji, gdy zakres przedmiotowy konkretnej sprawy obejmuje wyłączenie czynu spoza ustawowego katalogu. W praktyce jednak często zdarza się, że świadek koronny składa zeznania dotyczące przestępstw spoza katalogu zawartego we wspomnianym przepisie art. 1 omawianej ustawy. Uzyskane w ten sposób zeznania generalnie mogą być wykorzystywane w postępowaniu karnym przeciwko osobom obciążonym tymi czynami przez świadka koronnego, ale świadek koronny powinien występować wtedy w roli «zwykłego» świadka ze wszystkimi tego konsekwencjami prawnymi. Przede wszystkim chodzi o to, że uchylenie karalności czynu osoby korzystającej ze statusu świadka koronnego dotyczy wyłącznie przestępstw wymienionych w art. 1 ustawy o świadku koronnym. Za inne przestępstwa spoza tego katalogu ujawnione niejako «przy okazji» świadek koronny może ponieść odpowiedzialność karną na zasadach ogólnych¹⁹.

Z tej perspektywy należy wskazać, że ustawodawca przewiduje wyłączenie odpowiedzialności świadka koronnego za jego przestępstwo popełnione w ramach tzw. przestępstw katalogowych, czyli tych, które są wymienione w artykule pierwszym ustawy o świadku koronnym. W tym miejscu należy jednak poczynić pewną uwagę – treść art. 1 u.ś.k. co prawda wskazuje na katalog czynów, jednakże, po pierwsze, ustawodawca nie uzależnia statusu świadka koronnego od treści postanowienia o wszczęciu postępowania, a od rzeczywistych jego ustaleń, po drugie, nie ogranicza katalogu przestępstw popełnionych w ramach zorganizowanej przestępczości. Mogą to być więc na przykład oszustwa VAT-owskie, jak również produkcja niedozwolonych rodzajów pornografii. W art. 1 ust. 2 u.ś.k. dokonano odesłania do wybranych przestępstw korupcyjnych. Co ciekawe, mamy tutaj do czynienia nieuporządkowanym i niesystemowym układem. Wskazany przepis odwołuje się do w zasadzie wszystkich przestępstw korupcyjnych w Kodeksie karnym,

¹⁹ Wyrok SA w Katowicach z 16.12.2004 r., II AKa 223/04, KZS 2005/7–8, poz. 98.

a jednocześnie wśród nich umieszcza art. 258 k.k., który wprost odwołuje się do udziału w zorganizowanej grupie przestępczej. Dodatkowo art. 1 ust. 2 pkt 3 u.ś.k. odwołuje się do sportowych przestępstw korupcyjnych, pomijając fakt, że bardzo poważne przestępstwa korupcyjne dotyczyć mogą na przykład obrotu lekami i wprost wskazane są w art. 54 ustawy z 12.05.2011 r. o refundacji leków, środków spożywczych specjalnego przeznaczenia żywieniowego oraz wyrobów medycznych²⁰.

Przyznanie statusu świadka koronnego niesie również korzyści procesowe w innych postępowaniach, które zostały zainicjowane przez postępowanie główne, w którym depozycje składał wskazany świadek koronny. Jak zauważa Sąd Apelacyjny w Lublinie w wyroku z 7.07.2015 r., „1. Świadek koronny uzyskuje swój status w określonym postępowaniu karnym, a więc w sprawie o określone przestępstwa, które to postępowanie, z uwagi na jego wyjaśnienia składane z pozycji podejrzanego, może przedmiotowo i podmiotowo się rozszerzać. Jeżeli zatem postępowanie to, po uzyskaniu przez podejrzanego statusu świadka koronnego, ostatecznie – ze względów podmiotowych lub przedmiotowych – zostanie rozdzielone na kilka postępowań karnych, to dana osoba jest już w każdym z nich ustanowiona takim świadkiem. Wydane zaś przez sąd postanowienie pozostaje skuteczne w każdym tych procesów”²¹. Nie oznacza to jednak, że w ramach postępowania przygotowawczego można korzystać z instytucji świadka koronnego więcej niż raz. Założenie koncepcji świadka koronnego każe twierdzić, że chodzi tutaj o osobę, która korzystając ze wskazanego dobrodziejstwa, w sposób szczery omawia swój udział w przestępczej działalności, ewentualne późniejsze rozczłonkowanie postępowań jest w pewien sposób od niego niezależne.

Ustawodawca w art. 4 u.ś.k. przewidział tak zwane negatywne przesłanki statusu świadka koronnego. Ich zaistnienie uniemożliwia skorzystanie z omawianej klauzuli. Co ciekawe, podobnych ograniczeń nie ma w regulacji art. 60 § 3 i 4 k.k. (tzw. mały świadek koronny). Wskazany przepis art. 4 brzmi następująco:

²⁰ Dz.U. z 2023 r. poz. 826.

²¹ Wyrok SA w Lublinie z 7.07.2015 r., II AKa 57/15, LEX nr 1820497.

„Przepisów ustawy nie stosuje się do podejrzanego, który w związku z udziałem w przestępstwie lub przestępstwie skarbowym określonym w art. 1:

- 1) usiłował popełnić albo popełnił zbrodnię zabójstwa lub współdziałał w popełnieniu takiej zbrodni;
- 2) nakłaniał inną osobę do popełnienia czynu zabronionego, określonego w art. 1, w celu skierowania przeciwko niej postępowania karnego;
- 3) kierował zorganizowaną grupą albo związkiem mającymi na celu popełnienie przestępstwa lub przestępstwa skarbowego”.

W punkcie 1 wskazanego przepisu ograniczono możliwość ubiegania się o status świadka koronnego w odniesieniu do osoby, która w jakiegokolwiek formie współdziałania przestępczego brała udział w dokonaniu lub usiłowaniu zabójstwa. Wskazana uwaga nie dotyczy nowego rodzaju przestępstwa przeciwko życiu zdrowiu – opisanego w art. 148a k.k. przyjęcia zlecenia zabójstwa. Pod pojęciem współdziałania należy rozumieć wszelkie formy opisane w art. 18 k.k. Treść wskazanego przepisu nie zawiera w sobie odwołania do nowej formy popełnienia czynu zabójstwa – opisanego w art. 148 § 5 k.k. przygotowania do zabójstwa. W przypadku nakłaniania opisanego w art. 4 pkt 2 u.ś.k. nie mamy do czynienia z podżeganiem, o którym mowa w art. 18 § 2 k.k.

Podkreślić też należy, że sam fakt popełnienia zabójstwa w jakiejkolwiek postaci zjawiskowej w odniesieniu do innych relacji przestępczych, niezwiązanych z prowadzonym postępowaniem, nie wyłącza możliwości przypisania danej osobie statusu świadka koronnego – zgodnie z postanowieniem Sądu Najwyższego z 9.06.2004 r. „Przepis art. 4 u.ś.k. wprost posługuje się zwrotem, że przepisów ustawy nie stosuje się do podejrzanego, który w związku z udziałem w przestępstwie wymienionym w art. 1 – upraszczając – «współdziałał» w popełnieniu zabójstwa. Nie można przecież inaczej rozumieć tego «związku» niż tak, że wyłączenia przewidziane w trzech punktach art. 4 u.ś.k. wówczas mają zastosowanie, jeśli przewidziane w nich sytuacje występują w odniesieniu do tych czynów, co do których nadano podejrzanemu status świadka koronnego, **a nie w stosunku do wszystkich możliwych czynów popełnianych przez tę osobę.** Innymi słowy nie jest tak, że proceduralna regulacja

u.ś.k. w ogóle wyklucza, aby sprawca jakiegokolwiek zabójstwa mógł zostać świadkiem koronnym, a jedynie tak, że wyklucza możliwość uzyskania statusu świadka koronnego przez osobę «współdziałającą» w sprawie o to zabójstwo²².

Ważne jest też, że specyficzna konstrukcja przepisu art. 4 u.ś.k. – wyłączenie możliwości skorzystania ze statusu świadka koronnego w zakresie usiłowania – dotyczy wyłączenie przestępstwa zabójstwa. Usiłujący nakłaniania do zabójstwa (jako prowokator) czy założenia lub kierowania grupą przestępczą może więc być świadkiem koronnym. Podobnie ma miejsce w przypadku „kaskadowych” form popełnienia przestępstwa.

Dodatkowym ograniczeniem jest pełnienie kierowniczej lub założycielskiej funkcji w zorganizowanej grupie przestępczej. Doprecyzowanie tego sformułowania odnajdujemy w orzecznictwie – Sąd Najwyższy w postanowieniu z 10.05.2005 r. wskazał, iż: „4. Wyłączenie przewidziane w art. 4 ust. 3 ustawy z 25.06.1997 r. o świadku koronnym (...) oznacza, że jedynie wówczas, gdy przedmiotem postępowania karnego jest odpowiedzialność określonych osób za udział lub kierowanie zorganizowaną grupą przestępczą i przestępstwa popełnione w takiej grupie, nie jest możliwe, by świadkiem koronnym była osoba, która grupę taką zakładała lub nią kierowała. Natomiast, gdy przedmiotem postępowania staje się odpowiedzialność karna za udział lub kierowanie związkiem przestępczym, w tym i związkiem zbrojnym, świadkiem takim nie może być tylko osoba, która związek taki zakładała bądź nim kierowała, lub należała do kolektywnego kierownictwa, może zaś nim być osoba uczestnicząca jedynie w takim związku, a nie w jego kierownictwie, choćby w ramach takiego związku, składającego się z różnych grup czy podgrup, kierowała tego rodzaju zespołem ludzi²³”.

W tym miejscu należy zadać pytanie, czy wskazane okoliczności muszą być stwierdzone prawomocnym wyrokiem karnym? Gdyby przyjąć tego typu logikę, realne ograniczenia opisane w art. 4 u.ś.k. byłyby fikcją – w regulacjach dotyczących świadka koronnego chodzi bowiem

²² Postanowienie SN z 9.06.2004 r., IV KK 407/03, OSNwSK 2004/1, poz. 1130.

²³ Postanowienie SN z 10.05.2005 r., II KK 531/04, OSNKW 2005/10, poz. 95.